

Skriftlig innspill fra Jussbuss

Høring: Endringer i rettshjelploven (ny modell for økonomisk behovsprøving)

Innspilldato: 25.10.2023

Høringsinnspill fra Jussbuss til Justiskomiteen

Høringsinnspill til endringer i rettshjelpsloven (ny modell for økonomisk behovsprøving) - Prop. 124 L

1. Innledning

Jussbuss er et studentdrevet rettshjelptiltak tilknyttet Det juridiske fakultetet ved Universitetet i Oslo. Vi har over 50 års erfaring med rettshjelpsarbeid og oppsøkende virksomhet.

Vi har valgt å spesialisere oss innen arbeidsrett, sosialrett, trygderett, utlendingsrett, husleierett, gjeldsrett og fengselsrett. Felles for sakene vi behandler er at de faller utenfor den offentlige rettshjelpsordningen. På bakgrunn av våre erfaringer innenfor rettsområdene vi arbeider med ønsker vi å komme med innspill til Prop. 124 L.

2. Overordnede synspunkter

Jussbuss mener forslaget til endringer i rettshjelploven representerer starten på en etterlengtet reform av fri rettshjelpsordningen. Regjeringens forslag innebærer et viktig første steg i oppfølgingen av NOU 2020:5. Det er positivt at departementet har tatt flere av høringsinstansenes innspill til følge, særlig forslaget om å innføre en nedre grense for egenandeler.

Det er beregnet at en tredjedel av befolkningen vil falle inn under de økonomiske vilkårene dersom lovforslaget vedtas. Dette vil medføre et stort løft for rettsikkerheten i Norge. Særlig positivt er det at forslaget knytter de økonomiske vilkårene opp til folketrygdens grunnbeløp, slik at beregningsgrunnlaget endres i takt med pris- og lønnsveksten ellers i samfunnet. Videre er det positivt

at beregningsgrunnlaget tar utgangspunkt i den reelle betalingsevnen, herunder at forsørgerbyrde kommer til fradrag. Endelig er Jussbuss enig i at innføringen av graderte egenandeler basert på betalingsevne er et godt grep for å sikre ordningens treffsikkerhet, såfremt egenandelene holdes lave.

Vi ønsker å bemerke at Prop. 124 L inneholder endringer av den økonomiske begrensningen i eksisterende rettshjelplov. For at regjeringen skal oppfylle anmodningsvedtak fra Stortinget, er det viktig at også de øvrige delene av rettshjelpsutvalgets utredning følges opp, herunder hvilke saksområder som kvalifiserer for støtte og hvor mange timer rettshjelp som gis i hver sak. I tillegg må utredningen om en førstelinjetjeneste følges opp og prioriteres. For at dagens rettshjelpsbehov skal dekkes i tilstrekkelig grad, er det viktig at den helhetlige ordningen forbedres.

3. Inntektsgrensen må økes fra 5G til 6G

Jussbuss stiller seg bak forslaget om å knytte den økonomiske beregningsmodellen til grunnbeløpet i folketrygden (G). En dynamisk grense er langt bedre egnet til å påse at de økonomiske grensene til enhver tid er treffende, enn en statisk grense som regelmessig må oppjusteres.

Vi mener likevel at en øvre grense for betalingsevne på 5G er for lav. Klientene som oppsøker Jussbuss har et behov for fri rettshjelp, og er i målgruppen for rettshjelpsordningen. At de velger å oppsøke et gratis studentdrevet tiltak i stedet for å engasjere advokat er et symptom på deres udekkede rettshjelpsbehov.

I 2022 hadde Jussbuss 5 548 registrerte saker. Kun 3% av våre klienter tjente mer enn 6 G. Hele 219 saker gjelder klienter som etter dagens kurs tjente mellom 5G og 6G. Dette tilsvarer oppimot 4% av våre saker i 2022. Dette er mennesker som vil falle utenfor rettshjelpsordningen i departementets forslag i Prop. 124 L.

De fleste sakene blant klientene som tjente mellom 5 og 6 G var i 2022 fordelt på saker om arbeidsrett (21,5%) og husleierett (19,6%). Over halvparten av sakene som faller inn under arbeidsrett gjelder lønn eller oppsigelse. Alle disse sakene har til felles at det som regel er en skjevhet i maktforhold mellom partene. Den ene parten er en privatperson med et udekket rettshjelpsbehov som ser seg nødt til å benytte seg av et studentdrevet rettshjelptiltak. Den andre parten, om det er utleier eller arbeidsgiver, er ofte en profesjonell og langt mer ressurssterk part.

Det følger av mandatet til rettshjelpsutvalget at et av hovedformålene bak å utvide inntektsgrensen var å bidra til å «skape balanse i styrkeforholdet mellom partene». Dersom den foreslåtte grensen på 5G vedtas, vil den ovennevnte gruppen falle utenfor rettshjelpsordningen. En stor andel av våre klienter i denne gruppen står overfor rettslige problemstillinger hvor det er en klar maktskjevhet i partsforholdet, og vi erfarer at de ikke har mulighet til å dekke advokatutgifter fullt ut.

4. Nedre grense for egenandeler må øke fra 1 G til 2 G

Jussbuss stiller seg overordnet bak forslaget om innføring av graderte egenandeler som fastsettes på bakgrunn av rettshjelpmottakerens betalingsevne. Dette medfører at det er et mindre skille mellom dem som faller innenfor og utenfor ordningen. Vi er videre positive til at departementet valgte å høre på majoriteten av høringsinstansene, og foreslår innføring av en nedre grense for plikten til å betale egenandel. Med et beregningsgrunnlag under 1 G kan selv minimale kostnader avskrekke fra å søke hjelp. Det er derfor essensielt at denne gruppen unntas fra plikten til å betale egenandel, for at loven skal oppnå sitt formål om å sikre likhet for loven uavhengig av økonomisk betalingsevne.

Vi mener likevel at den nedre grensen for egenandeler må økes fra 1 G til 2 G. En inntekt på 2 G er svært lav, per i dag en inntekt under 237 240 kr. Dette er fremdeles godt under grensen for lavinntekt. Det å skulle betale selv en symbolsk egenandel vil være krevende med en slik inntekt. Jussbuss mener at det å utsette personer i en slik livssituasjon for innkreving av egenandeler vil kunne gjøre en allerede krevende økonomisk situasjon enda verre.

Gjennom vår saksbehandling opplever vi at selv små kostnader kan avskrekke fra å søke hjelp. Dette gjelder også i saker hvor klienten med stor grad av sannsynlighet ville vunnet frem. Selv minimale kostnader kan derfor medføre at personer lar være å benytte seg av rettshjelpsordningen, til tross for at de har et stort behov for det.

Et annet gjentakende problem er at ressurssterke motparter, herunder utleierye eller arbeidsgivere, bevisst driver prosessen videre for å få mottager av rettshjelp til å gi seg av økonomiske grunner. Dette gjør seg særlig gjeldende i saker hvor rettshjelpsmottaker har prosessrisikoen. Små egenandeler kan i slike tilfeller utgjøre store summer når advokatens tidsbruk øker.

Departementet og Rettshjelpsutvalget uttrykker en bekymring for at rettshjelpsmottaker ikke vil ha noe økonomisk insentiv til å begrense ressursbruken og bruken av rettsapparatet uten en egenandel. Det er ikke vår erfaring som et gratis rettshjelptiltak at klienter utnytter ordningen. Tvert imot opplever vi at det er høy terskel for mange å oppsøke hjelp, og det er en stor psykisk påkjenning å stå i en rettslig tvist. Dette gjelder særlig for personer med beregningsgrunnlag under 2 G, som ofte allerede er i en sårbar situasjon. I tillegg mener vi hensynet til de mest økonomisk ressursvake bør veie tyngst, og det er viktig å sikre at ingen i denne gruppen faller utenfor ordningen på grunn av avskrekkende egenandeler.

Som departementet selv påpeker vil inntektene som hadde fulgt av å innføre en egenandel for de med dårligst betalingsevne vært svært beskjedne. Dette gjelder også for dem med beregningsgrunnlag under 2 G, siden størrelsen på egenandelene for denne gruppen ville vært lave. At denne gruppen ikke

skal ha en plikt til å betale egenandel vil følgelig innebære en liten utgift for staten, men ha en svært stor betydning for de med lavest betalingsevne.

5. Det må gis fradrag for nødvendige utgifter

Jussbuss er svært positive til at beregningsgrunnlaget ikke bare tar hensyn til rettshjelpsmottagers inntekt og formue, men at det også tas hensyn til helt nødvendige kostnader som gjeld og forsørgerbyrde. Vi mener at det er mottagers reelle betalingsevne som burde være grunnlaget for hvor mye støtte man får. Inntekt alene er ikke nok for å avgjøre denne betalingsevnen. Departementets forslag fører oss nærmere dette målet. Jussbuss mener imidlertid det er rom for en mer individuell vurdering av betalingsevne uten at det skaper unødvendig mye byråkrati.

Jussbuss mener at gjeld må hensyntas i behovsprøvingen, også usikret gjeld. Dette er utgifter som i stor grad påvirker den enkeltes betalingsevne, og vi opplever at mange klienter har store utfordringer knyttet til gjeld. Renteutgifter til usikret gjeld var inkludert i Rettshjelpsutvalgets opprinnelige forslag, med en modell for hvordan informasjon kan innhentes fra Skatteetaten. Som utvalget selv på påpeker vil fradrag fra usikret gjeld ha liten innvirkning på sammensetningen av gruppen som faller inn under ordningen, men det vil ha stor betydning for personer som har høye renteutgifter på usikret gjeld.

I tillegg må nødvendige utgifter til helse- og omsorgsutgifter hensyntas. Slike utgifter kan potensielt utgjøre så store ekstra utgifter, at det veier opp det ekstra byråkratiet som ville måtte oppstå i forbindelse med dokumentasjonskrav. Utgifter til behandling, medisiner og ikke minst egenandel for kommunale tjenester og ytelser bør gi fradrag.

Jussbuss mener også ordningen må hensynta den geografiske ulikheten i nødvendige boutgifter. Kostnader til leie av bolig varierer i stor grad ut ifra hvor i landet man er bosatt. Dette vil derfor også påvirke den enkeltes betalingsevne. For å unngå unødvendig byråkrati kan det for eksempel tas utgangspunkt i husbankens satser for maksimale boutgifter på kommunenivå.

6. Idømte sakskostnader må dekkes

Jussbuss stiller seg negativ til forslaget om å fjerne adgangen for rettshjelpsmottakeren til å få dekket sakskostnadsansvar overfor motparten. Forslaget legger opp til at idømte sakskostnader skal betales i sin helhet av rettshjelpsmottakere. Vi mener det vil være avskrekkende for mange å i det hele tatt få prøvd saken i rettssystemet om det er en risiko for at man kan bli ansvarlig for å dekke motpartens saksomkostninger.

Det fremheves i proposisjonen at risikoen for å bli idømt motpartens sakskostnader vil ha en preventiv effekt, og må antas å forhindre grunnløse søksmål. Jussbuss mener at dette hensynet ikke må gå på bekostning av å dekke rettshjelp til de som har behov for det. Den avskrekkende effekten prosessrisikoen har, medfører at få saker på de omfattende rettsområdene havner i retten, og fører til liten rettsavklaring. Det er et rettssikkerhetsproblem at vedtak og rettsspørsmål på enkelte saksområder sjeldnere blir prøvd i domstolen og lovligheten sjeldnere blir overprøvd. Dette er saker av stor velferdsmessig betydning. Denne gruppen har gjerne begrenset økonomi slik at selv ved en liten sjanse for at de kan bli idømt motpartens sakskostnader, vil de ikke ta den risikoen i frykt for å kunne havne i økonomisk ruin.

Departementets forslag vil føre til at mange vil lide et rettsstap ettersom de i realiteten ikke vil ha tilgang til domstolene. Jussbuss mener av den grunn det bør legges til en forskriftshjemmel om dekning av tilkjente sakskostnader etter samme modell som utgifter til egen advokat, med gradert egenandel.

***

Jussbuss takker for anledningen til å delta i høringsrunden, og er tilgjengelige for ytterligere kommentarer om dette skulle være ønskelig. Eventuelle spørsmål kan rettes til Jussbuss på telefon 22 84 29 00 eller leder@jussbuss.no.

På vegne av

Jussbuss

Anne Marie Torbjørnsdal

Eskil Vik Urdal

Hardeep Singh Bains

Idunn Holte

Ingrid Johanne Riisøen Flaa

Jon Eskil Ramsrud Kindberg

Karoline Nordheim Otterdal

Kristin Nguyen

Maria Berget

Stortinget

Postboks 1700 Sentrum

0026 Oslo

postmottak@stortinget.no

Sentralbord: 23 31 30 50

Ansvarlig redaktør: Mona Mortensen Krane

Nettredaktør: Lars Henie Barstad